zijn beoordeling van de waardering inneemt in het kader van zijn functie. Als hij uitdrukkelijk en in 't bijzonder zijn oordeel over de waarde der voorraden uitspreekt, dan geeft hij aan dit oordeel een relief, waardoor het gelicht wordt uit het verband van zijn functie; hij wekt aldus een groter vertrouwen met zijn uitspraak dan door zijn arbeid gerechtvaardigd is en neemt daarmede ook een bijzondere verantwoordelijkheid op zich. Deze wijze van handelen is dus in strijd met de rationele grondslagen der accountants-contrôle en derhalve schadelijk voor het beroep en gevaarlijk voor den betrokken accountant.

Wanneer wij tenslotte ook deze mededelingen uit de besproken accountants-verklaring geëlimineerd denken, dan blijft nog een aantal mededelingen over, welke bijzonderheden inhouden omtrent de wijze waarop het onderzoek is verricht. Enkele daarvan hebben, zoals ik reeds opmerkte, de strekking van een voorbehoud; daarover spreek ik thans niet. Wat overblijft is een relaas van verrichte werkzaamheden, enkel en alleen dienende om den lezer in te lichten omtrent de wijze waarop de accountant zijn taak heeft verricht. Ook van deze mededelingen moet gezegd worden, dat ze zowel overbodig als schadelijk zijn. Overbodig omdat ze zonder zin zijn zowel voor de leek als voor de deskundige; geen van beiden kan er een oordeel aan ontlenen omtrent de doeltreffendheid der contrôle. En schadelijk, omdat ze afbreuk doen aan de doeltreffendheid van de verklaring.

Wat is immers het doel van de verklaring? Ze wordt in het verkeer gebracht om bij den verstandigen leek het vertrouwen te wekken of te versterken in de juistheid van de mededelingen der bestuurders, welke in de vorm van de jaarrekening c.a. aan de aandeelhouders en anderen omtrent de financiële stand van zaken en de uitkomsten van het bedrijf worden verstrekt. De verklaring zal dus haar doel te beter dienen naarmate ze stelliger is en minder te denken geeft, naarmate ze voor de leek gemakkelijker te begrijpen is. Welnu, er kan geen twijfel zijn over de vorm, waarin de verklaring het meest aan deze voorwaarden voldoet: de eenvoudige ondertekening of de ondertekende bondige verklaring van accoordbevinding. Elke toevoeging aan deze eenvoudige verklaring doet afbreuk aan haar nuttig effect. Toevoegingen omtrent de verrichte werkzaamheden doen de vraag rijzen, of andere werkzaamheden, die niet minder nodig zijn, zijn nagelaten. Hoe langer de verklaring is, hoe meer vragen in die richting rijzen. De verstandige leek vraagt zich verwonderd af, waartoe de mededelingen dienen, als de accountant, in wiens handtekening hij vertrouwen stelt, zonder voorbehoud de jaarrekening heeft goedgekeurd. Als hij al in staat is om de uitvoerige mededelingen in haar vak-technische betekenis te begrijpen, dan rijst er toch twijfel bij hem ten aanzien van de strekking: is wellicht toch een voorbehoud bedoeld?

De beknopte verklaring doet geen vragen rijzen en wekt geen twijfel. En, àls er een voorbehoud gemaakt wordt, dan spreekt dit voorbehoud duidelijk aan; het treedt onverholen voor den dag.

**
*

De vorenstaande beschouwingen heb ik vastgeknoopt aan de verklaring van den accountant in het verslag van het Philips-concern; ze gaan echter in haar strekking uit boven dit bijzondere geval. Ik heb daarom overwogen, mijn zienswijze met betrekking tot het hier behandelde onderwerp los van het geval uiteen te zetten; ik ben evenwel tot de slotsom gekomen, dat de door mij gekozen wijze van behandeling de voorkeur verdient. Ziehier waarom.

In de eerste plaats omdat het besproken rapport de aanleiding vormde tot het schrijven van dit artikel, een gevolg van de omstandigheid, dat het in de buitenlandse vakpers reeds enige malen het onderwerp van een beschouwing was geweest, zodat het nodig werd, tegenover en naast de zienswijze van den Engelsen accountant een Nederlandse opvatting te plaatsen. Daarbij komt, dat het onderhavige rapport ook voor Nederland uitzonderlijk uitvoerig is; ik ken geen andere Nederlandse verklaring, die zo in details treedt als die van den accountant van het Philips-concern. Daardoor werd dit rapport een waar schoolvoorbeeld van de uitvoerige verklaring, aan de hand waarvan ik mijn zienswijze beter kon in het licht stellen dan met behulp van enige andere gepubliceerde verklaring en ook meer doeltreffend dan in een beschouwing, los van de praktische feiten.

Er is ook nog een andere grond voor de door mij gevolgde wijze van behandeling. Het Philips-concern is een van onze belangrijkste ondernemingen en zijn accountant is een van onze meest geziene vaklieden. Bij vorm en inhoud van het onderhavige rapport is dientengevolge een Nederlands vakbelang betrokken. Het zou een winst zijn voor het vak, indien in de toekomst het verslag van Philips en de verklaring van zijn accountant den Nederlandsen accountant ten voorbeeld zou kunnen worden gesteld. Th. L. Jr.

DE ACCOUNTANTSVERKLARING IN DE GEPUBLICEERDE JAARREKENING (I)

De wijze, waarop de accountant in Nederland gewoon is in het gepubliceerde jaarverslag te verklaren, dat de jaarrekening accoord is, verschilt in belangrijke mate van de verschijningsvormen in Engeland en de Vereenigde Staten.

Traditie en ontwikkeling van het beroep hebben ertoe bijgedragen, dat een vaste lijn in de gepubliceerde accountantsverklaringen moeilijk te onderkennen valt. En als men die lijn flauw afgetekend ziet, is het aantal afwijkingen talrijk en dikwijls zo belangrijk van strekking, dat men de afwezigheid van de korte, sobere clausules uit de Angelsaksische landen betreurt.

Dikwijls is er sprake van onnodig lange phrases en ijdel woordenspel, die verwarrend werken, zelfs op den vakkundigen lezer en die de accountantsverklaring alles eerder maken, dan wat zij behoort te zijn, namelijk een korte, stellige en oprechte mededeling, welke in diepste wezen een zegel, een verklaring van „echtheid" is.

De studie van deze verschijningsvormen is zo belangwekkend, dat ik heb gepoogd het materiaal, voorkomende in de jaarverslagen van onze meest bekende Nederlandse ondernemingen te toetsen aan de normen, waaraan naar mijn mening de in het jaarverslag opgenomen verklaring moet voldoen.

Ik besef zeer wel, dat ik hiermede een vrij moeilijk onderwerp aansnijd. Eerstens zal men het van verschillende zijden wel min of meer oneens zijn betreffende de normen, waaraan de in het gepubliceerde jaarverslag opgenomen verklaring moet voldoen, en dientengevolge natuurlijk ook met mijn critiek op de verschijningsvormen.

Ook zal het niet altijd mogelijk zijn, de tekst van een verklaring besprekende, het terrein van de vaktechnische eisen te vermijden. Toch meen ik voor dit vraagstuk een algemeen recept te mogen aanbevelen en wel dit: Naar mijn overtuiging moet de accountant te allen tijde voldoen aan de universele eis, dat het oordeel, dat hij uitspreekt moet zijn gegrond op arbeid, welke een voldoende „Unterlage" vormt voor dat oordeel en op objectieve normen berust. Dat dit in vele gevallen *niet* het geval geweest kan zijn bij het door mij onderzochte materiaal heeft tot gevolg, dat er op alle mogelijke wijzen wordt getracht zich te dekken op de eventuele gevolgen van de onvolkomenheden van eigen werk. In dit verband herinner ik aan een uitspraak van *Prof. Limperg,* waarbij deze zegt, dat degene, die een voorbehoud maakt t.a.v. de verrichte arbeid, daarmede *erkent,* dat er een norm voor die arbeid bestaaat.

Al degenen, die b.v. in hun verklaring vermelden, dat zij bij hun arbeid hebben „gesteund" op de interne contrôle,

erkennen naar mijn mening, dat dit, volgens objectieve normen, niet geoorloofd is, terwijl zij, die overtuigd zijn, dat dergelijke arbeid wel voldoende grondslag levert voor een verklaring, die aan de eisen van het maatschappelijk verkeer voldoet, een dergelijk voorbehoud logisch gezien als volkomen overbodig moeten beschouwen.

Ik zal nu beginnen een exposé te geven van de voorwaarden, waaraan de in mijn ogen ideale accountantsverklaring moet voldoen, om daarna het onderzochte materiaal te bespreken, ongeveer in de volgorde van de rubrieken, zoals men die aantreft in de prijscourant der Vereniging voor de Effectenhandel, aangevuld met enkele groepen van ondernemingen, waavan de aandelen niet ter beurze zijn genoteerd.

Ten slotte vraag ik verontschuldiging voor de vrijmoedigheid, waarmede ik als jong vakgenoot de arbeid van andere collega's, merendeels leiders van succesvolle kantoren, ga bespreken. Ik zal trachten de grenzen dier vrijmoedigheid *niet* te overschrijden. Namen van ondernemingen zal ik wèl, namen van accountants of accountantsfirma's *niet* vermelden.

Voor alle critiek ben ik bij voorbaat dankbaar. Ik vertrouw, dat deze critiek zal kunnen leiden tot een zuiverder zien van de problemen, die zich bij de gepubliceerde accountantsverklaring voordoen.

Eisen aan de accountantsverklaring te stellen.

1. De verklaring, welke de accountant afgeeft ter opneming in de te publiceren jaarrekening, heeft tot doel kennis te geven van het feit, dat de accountant de Balans, zowel als de Lasten- en Batenrekening, accoord heeft bevonden, zowel in formele als in materiële zin.
2. Het afgeven van deze verklaring is een belangrijke grond voor de bestaande vraag naar accountantsarbeid. Het Financiëel Verkeer in de maatschappij heeft deze verklaring primair nodig, teneinde op grond daarvan aan beheerders décharge te verlenen voor het door hen gevoerde beheer. Na voor dit doel te zijn gebruikt, kan de verklaring nog nut hebben voor het maatschappelijk verkeer, omdat belanghebbenden op grond daarvan aanleiding vinden een handeling te verrichten of na te laten.
3. Het uitspreken van het oordeel, bedoeld onder 1. kan geschieden.
   a. door een blote handtekening
   b. door een clausule, gevolgd door een handtekening
   c. door de vormen onder *a.* of *b.* met toevoeging van een voorbehoud
   d. door de vorm onder *c.*, waarbij het voorbehoud echter niet is afgedrukt, doch ernaar wordt verwezen
   e. door een verklaring te doen afdrukken onder de jaarrekening, al of niet met een voorbehoud
   f. door een verklaring, afzonderlijk in het jaarverslag afedrukt (min of meer uitgebreide verklaring)
   g. de vorm onder *f.*, gepaard aan een der vormen *a.* tot en met *e.*
4. De ondertekening, zonder voorbehoud, gesteld onder de jaarrekening, al of niet met toevoeging van de woorden „nagezien en accoord bevonden", mag als hoogste vorm van goedkeuring gelden.
5. De praktijk in Nederland, om naast de in het vorig punt bedoelde ondertekening in een van hare variaties nog een accountantsverklaring te geven, is slechts verkieselijk, indien deze zich bepaalt tot een formule, waarin wordt medegedeeld (verklaard) dat de accountant de boekhouding (administratie) over het betreffende dienstjaar en de Balans en Resultatenrekening heeft gecontroleerd en accoord bevonden, en dat hij op grond van zijn onderzoek verklaart, dat de Balans en Verlies- & Winstrekening een juist beeld geven van de toestand der maatschappij en van de behaalde resultaten over de periode, waarover de verklaring is gegeven.
6. Indien de accountant op grond van de verrichte arbeid een voorbehoud moet maken, is de mededeling van het feit, dat de administratie (de boekhouding) is gecontroleerd aanvaardbaar, doch de formule nopens de juiste toestand en/of de behaalde resultaten moet dan worden afgewezen. Het voorgaande is alleen juist, indien het voorbehoud impliceert de onjuistheid van Balans- of resultatenposten.
7. Het is te veroordelen, wanneer een voorbehoud een niet volledig kunnen beoordelen, een onbekendheid met feiten, e.d. suggereert, terwijl men op grond van het onderzoek wel beoordelen kan (of wel bekend is met) de feiten, die tot afkeuring van de bedoelde stukken hadden moeten leiden. Derhalve geve men in dergelijke gevallen geen *negatieve goedkeuring,* maar een positieve afkeuring.
8. De gewoonte om naast de tekst van stelling 5 tevens verschillende verrichte werkzaamheden op te sommen is veelal ontstaan, ofwel op wens van den opdrachtgever ofwel op grond van een door den accountant toegepaste gewoonte. Deze gewoonte, hoewel veelal historisch te verklaren, is af te keuren, omdat een volledige opsomming onuitvoerbaar en een gedeeltelijke doelloos is.
9. Mede op grond van het in stelling 7 bepaalde, verdient het aanbeveling alleen een voorbehoud te maken in gevallen, dat het niet stellen van het voorbehoud een leemte in de Balans- of Resultatenrekening zou bedekken of teneinde een handeling tegen de statuten der Vennootschap te rapporteren. Het is echter nodig, dat men zich afvraagt of deze leemte of het handelen tegen de statuten van genoegzaam belang is, zowel in absolute als relatieve zin, om een voorbehoud te wettigen.
10. Alleen wanneer de beoordeling van Balans- of Resultatenposten een speciale deskundigheid vordert, welke de accountant krachtens zijn opleiding niet bezit, is het geoorloofd deze werkzaamheden aan deskundigen op ander terrein over te laten.
11. Het is af te keuren, werkzaamheden, die kennis vereisen, die de accountant bezit, te delen met personen, die geacht moeten worden de speciale deskundigheid niet te bezitten, zoals leden van de Raad van Beheer, Commissarissen, al dan niet gedelegeerd, Speciale Commissies, e.d.
12. Het is wel toegestaan, o.a. om redenen van plaatselijke scheiding of historische groei, de accountantsarbeid te delen met volledig bevoegde collega's in binnen- of buitenland.

I. *Bank- en Credietinstellingen.*

Onderzocht werden door mij van deze groep 30 jaarverslagen en wel van

4 Nederlandse Grootbanken
1. Duitse Grootbank
1 Engelse Grootbank
1 Belgische Grootbank
1 Franse Grootbank
3 Nederlandse Grootbanken, welke naast Nederlands bankiersbedrijf, ook z.g. Cultuurbank zijn
1 zuivere Cultuurbank
1 Amsterdams Kassiersbedrijf
1 Middenstands bankbedrijf
2 Instellingen te Amsterdam met overwegend buitenl. invloed
4 Provinciale Banken
3 Effectenkantoren
1 Kerkelijke Credietinstelling
1 Plaatselijke Credietinstelling
2 Banken met net van filialen over Zee (niet N.O.I.)
2 Credietinstellingen op het gebied van de exploitatie van onroerende goederen
1 Duits plaatselijk Credietbedrijf.

Van deze groep instellingen bevatten slechts 10 een accoun-

tantsverklaring. Schakelt men de zuiver buitenlandse uit, dan slechts 7 van de 25. Deze zeven verklaringen zijn alle van Instituutsleden.

In het oog springende feiten bij deze groep zijn:

1. Geen der verslagen van Nederlandse Grootbanken en Grootbank-Cultuurbaken, acht in getal, bevat een accountantsverklaring. Ik heb de vrijheid genomen ook de Twentsche Bank hieronder op te nemen, omdat de Leden van het Instituut, die de externe contrôle bij deze instelling uitoefenen, in het jaarverslag accountants van het Hoofdkantoor, resp. accountant der vennootschap worden genoemd en dus beambten der N.V. zijn.

Toch zijn deze Leden ook Firmant. resp. medewerkers van een particuliere firma, die echter zeer nauw met de bank is gelieerd. Interessant ware het, indien eens werd gepubliceerd, hoe de betrokken collega's deze relatie zelf zien.

Overigens is hier althans een poging in een naar mijn mening zeer gewenste richting.

Het is mij ten enenmale onduidelijk, waarom ook bij onze Grootbanken niet kan worden gekomen tot een acc. verklaring in het jaarverslag .

Een bekende Amsterdamse accountantsfirma zou enkele jaren geleden in onderhandeling zijn geweest over een uit te oefenen contrôle bij een Nederlandse Grootbank, welk zou resulteren in de ondertekening van de jaarrekening. Het accountantskantoor zou als voorwaarde hebben gesteld, dat de gehele interne contrôlestaf in zijn dienst zou overgaan. Dit laatste zou de Directie der Bank hebben geweigerd. Hiertegenover kan worden gesteld, dat een vruchtbare samenwerking in dergelijke gevallen kan worden verkregen tussen Externe Accountants en den Chef der Interne Controle op de wijze, zoals dit o.a. geschiedt bij de N.V. Philips Gloeilampenfabrieken.

Meerdere vakgenoten zoeken in deze richting de oplossing van het probleem. Waar ons Wetboek van Koophandel de contrôle bij de N.V. niet obligatoir stelt, zoals in Engeland en Duitsland, kan men zich voorshands hier te lande de luxe permitteren, dit probleem academisch te behandelen.

In het Jaarverslag van Barclay's Bank vond ik de bekende Engelse verklaring afgegeven door twee accountantsfirma's (waarvan één Price Waterhouse), die blijkbaar het contrôleveld hadden „verdeeld". In Nederland vond ik dezelfde figuur bij een Industriële Onderneming. Het komt mij voor, dat een dergelijke arbeidsverdeling niet behoeft te worden afgewezen (stelling 12). Er zou hier echter duidelijk moeten worden uitgemaakt, hoe tucht-, civiel- en strafrechtelijk de verantwoordelijkheid hier is geregeld. Wordt deze beheerst door de overeenkomst tussen de betrokken accountants en den opdrachtgever?

Buiten de Engelse tekst, die als bekend mag worden beschouwd, komt bij Barclay's de tirade voor, dat men het banksaldo bij de Bank of England heeft gecontroleerd, evenals de kas en de wissels op het Hoofdkantoor, de beleggingen der bank en de fondsen in depôt tegen callgeld en de deposito's op korte termijn. Het betreft hier weer een deel der verklaring, die ik, hoewel traditioneel begrijpelijk, als overbodig beschouw.

Wat wil men met deze uitbreidingen van de korte en stellige accoördverklaring bereiken? Een chef van de Effectenafdeling van een bank, die uit hoofde van zijn beroep geregeld kennis neemt van jaarverslagen, zei mij eens: „Die lange verhalen maken mij, eerlijk gezegd, altijd onrustig. Ik ga dan trachten tussen de regels door te lezen of er geen leemte in de verklaring is, hoewel ik begrijp, dat ik de portée van zulk een leemte, of van een voorbehoud toch niet kan beoordelen".

De Deutsche Bank (de vroegere Deutsche Bank en Disconto Gesellschaft) drukt in haar jaarverslag de wettelijk voorgeschreven formule af, waarin de Wirtschaftsprüfer bevestigt, dat ..... boekhouding, afsluiting en jaarverslag zover dit laatste opheldering geeft over de afsluiting, in overeenstemming zijn met de wettelijke voorschriften.

De betekenis van deze verklaring zou ik vooral hierin willen zien, dat door de vergaande specificatie-voorschriften van de Duitse vennootschapswet een positief voordeel is geschapen, nl. dat de jaarrekening veel meer inzicht verschaft in de vermogenspositie. Een accoordbevinding in de zin van de Engelse en Nederlandse verklaring is de Duitse verklaring m.i. niet. Is de betekenis van de eerste bij voorkeur een materiële, de laatste heeft een bij uitstek juridische betekenis.

De jaarverslagen van de Banque de Paris et des Pays Bas te Parijs en van de Banque de Bruxelles te Brussel, bevatten geen accountantsverklaring. Hierop zijn dus de opmerkingen toepasselijk, die ik hierboven betreffende de Nederlandse Grootbanken maakte.

Ook de jaarverslagen onzer grote bankbedrijven annex cultuurbank, bevatten geen accountantsverklaring, evenmin die van een grote Amsterdamse Kassiersinstelling en van de Nederlandse Middenstandsbank.

Na al deze verschillende toonaangevende instellingen, die ons voor ons doel geen materieel konden leveren, treffen wij wel weer specimina aan bij twee te Amsterdam gevestigde instellingen, waarvan de een: Hugo Kaufmann & Co.'s bank onder haar jaarrekening de handtekening vermeldt van een accountantsfirma, onder de clausule „nagezien en accoord bevonden". Een verheugend verschijnsel dus, dat bij een bankinstelling van behoorlijke omvang een verklaring zonder voorbehoud ook technisch, en wat ook een factor van betekenis is, economisch, mogelijk is, hoewel men de ogen niet mag sluiten voor de mogelijkheid, dat ondanks de respectabele cijfers (10 miljoen debiteuren, 13 miljoen crediteuren) het *aantal* posten misschien niet bijzonder groot is.

De andere instelling, waarop ik het oog heb, is de Continentale Handelsbank te Amsterdam, waarbij de accountants een verklaring geven, die zeer dicht de vorm nadert, die ik, naast de blote handtekening, de ideale vind. Alleen mis ik hier de tirade, betreffende het juiste beeld van vermogen en bereikte resultaten, terwijl de laatste alinea, die de aanwezigheid van geldswaarden, wissels en effecten constateert, naar mijn mening gevoegelijk kan worden gemist.

Het jaarverslag van de Nederlandse Landbouwbank te Amsterdam bevat een verklaring van een accountantsfirma, die voor ons onderzoek belangrijk is. Wij vinden hier nl. het voorbehoud van Art. 8 van het R. v. A. van het N. I. v. A., nl. dat men ingevolge dit artikel het voorbehoud maakt, dat geen onderzoek naar de juistheid van het in de Balans verwerkte winstsaldo werd ingesteld.

Er schijnt nogal verschil van waardering te bestaan over een verklaring van deze soort. Uit vakoogpunt hoort men dit argument, dat wil men als accountant een dergelijke verklaring kunnen ondertekenen, het onderzoek zo diepgaand moet zijn, dat in vele gevallen de hieraan verbonden arbeid te omvangrijk, dus oneconomisch wordt en dat een volkomen contrôle niet veel meer zal kosten. Inderdaad zal men heel diep in de cijfers moeten „ingrijpen", ook in die van Lasten en Baten, omdat juist daarin aanduidingen te vinden kunnen zijn voor het bestaan van niet op de balans voorkomende activa of, waarop meer kans is, van niet opgevoerde schulden.

Anderen weer veroordelen deze vorm om haar ondoelmatigheid. Men meent, dat het maatschappelijk financieel verkeer weinig aan deze verklaring heeft. Ik kan het daarmee niet eens zijn. Speciaal voor bankinstellingen, en het is vooral bij deze soort bedrijven, dat deze verklaringen schijnen voor te komen, kan dit „certificaat van de minimumpositie van het vermogen" toch van veel betekenis zijn voor deposanten en crediteuren. Zou een dergelijke verklaring niet belangrijk kunnen bijdragen om het geschokte vertrouwen van het publiek in kleinere banken, credietinstellingen en effectenkantoren, te herstellen? Toch moet grif worden toegegeven, dat de arbeid noodzake-

lijk om deze soort verklaringen te kunnen afgeven, wel van zeer verantwoordelijke aard is.

Een interessant voorbeeld is ook de verklaring door dezelfde firma afgegeven bij een maatschappij, die zich beweegt op het gebied van het kerkelijk crediet.

Hier tekent zij onder het voorbehoud, dat het haar in verband met de onzekere tijdsomstandigheden niet mogelijk is, omtrent de solvabiliteit van een *aantal debiteuren* en de waardering der effecten een ,,gedecideerd" oordeel te vormen.

Ik heb tegen deze verklaring een bezwaar, nl. dat het voorbehoud reeds meerdere jaren achtereen in dezelfde vorm wordt gepubliceerd.

Het komt mij voor, dat men zich na enkele jaren wel een ,,gedecideerd" oordeel zal kunnen vormen over de intrinsieke waarde van de investering, respectievelijk van de nodige reserves daartegen.

Het gevaar ligt bij deze soorten van voorbehouden voor de hand, dat langzaam en dikwijls onmerkbaar de toestand gaat intreden, waarvoor de Voorzitter van het Bureau der Examens, de Heer *Hogeweg*, voor vele jaren reeds waarschuwde op een ledenbijeenkomst, en welke waarschuwing mij punt 7 van mijn eisen, waaraan de accountantsverklaring moet voldoen, in de pen gaf.

In het jaarverslag van de Haagsche Commissiebank te Den Haag, ontmoeten wij de verklaring zonder voorbehoud van een Instituutslid en wel in de vorm van een blote handtekening. Het is jammer, dat dit verschijnsel ,ook bij de instellingen van deze omvang tot de uitzonderingen schijnt te behoren. En waar toch dikwijls public accountants hunne diensten aan deze soorten instellingen bewijzen, kan de aan deze diensten verbonden arbeid blijkbaar zelden resulteren in een accountantsverklaring. Het zou interessant zijn eens uit vakkringen te vernemen wat daarvan de oorzaak is. Toch niet uitsluitend de financiële kant, aangezien er bij deze zaken vele zijn, die financieel uitstekend zijn gefundeerd.

De N.V. Nederlandsche Bankinstelling voor waarden belast met vruchtgebruik en periodieke uitkeringen te Den Haag, een instelling, die zich voornamelijk beweegt op het gebied van hypothecaire uitzettingen in het buitenland en tevens belangrijke complexen onroerende goederen exploiteert, geeft in haar jaarverslag een verklaring van een Instituutslid, welke vrijwel ideaal is, getoetst aan de in de aanvang geformuleerde ,,eisen". Overbodig en theoretisch verwarrend vind ik de bevestiging, dat men ,,volledig" heeft gecontroleerd en dat men verklaart ,,op grond van" de Balans en resultatenrekening.

Wij zijn thans aan het einde gekomen van ons onderzoek wat de jaarverslagen van Bankinstellingen betreft.

Rest nog de mededeling, dat nog vele onderzochte jaarverslagen van belangrijke instellingen geen verklaringen bevatten, zoals Kingma's Bank, Mählers bank, Utrechtsche Bankverg., het Onderling Crediet, Mendes Gans & Co., Hollandsche Bank Unie.

Slechts in twee gevallen ontmoette ik nog een aanduiding in het Verslag van Commissarissen, nl. bij van Mierlo's Bank en de Ned. Bank van Zuid-Afrika.

Onze conclusie kan hier zijn: ,,Slecht voorgaan doet slecht volgen". Waar de wetgever in Nederland de benoeming van een deskundige door de Raad van Commissarissen of door de Algemene Vergadering facultatief stelt is de lust noch bij de grote banken, noch bij de kleinere instellingen bijster groot, zich aan controle van externe accountants te onderwerpen, of de diensten van dezen zo te honoreren, dat een verklaring zonder voorbehoud in het Jaarverslag het gevolg kan zijn.

Remedie: vooral bij deze groep van instellingen, voorlichting van het betrokken publiek door de grote pers. Meerdere Instituutsleden publiceren geregeld in de grote bladen. Wellicht dat het bovenstaande onderwerp eens de aandacht kan trekken, die het verdient.

Hypotheekbanken.

Van deze groep onderzocht ik de jaarverslagen van 24 hypotheekbanken, waarbij alle grotere instellingen.

Accountantsonderzoek bij deze groep is regel, alleen de Rotterdamsche en Nationale Hypotheekbanken hebben geen verklaring in haar verslag opgenomen.

Een bezwaar is, dat verreweg de meeste verklaringen zo lang zijn. Hoogstwaarschijnlijk is dit verschijnsel voor het grootste deel terug te voeren op traditie. Een gelijktijdige actie door alle betrokken accountants bij de hypotheekbanken zou wellicht een stoot in de goede richting geven. Of nog beter een beweging van het Instituutsbestuur uitgaande tot simplificatie en zo mogelijk unificatie van de accountantsverklaring.

Vele verklaringen vermelden, dat zij de *boekhouding* hebben gecontroleerd, andere weer de *administratie*.

Ik prefereer de eerste benaming, omdat onder boekhouding naar mijn mening niet alleen mogen worden verstaan de ,,boeken" (natuurlijk in moderne zin, dus ook de kaartsystemen) maar ook de bescheiden krachtens welke de boeking wordt verricht.

Het begrip administratie is ruimer en omvat o.a. het gehele brievenarchief. Toch zal het slechts in weinige gevallen noodzakelijk zijn om de correspondentie in de controle te betrekken.

Toch komt het erop neer, welke inhoud men aan het begrip geeft. De terminologie is op dit gebied onzeker en subjectief.

Onprettig doet mij de in enkele verslagen ontmoete uitdrukking aan, dat men zich heeft kunnen *verenigen* met de verrichte boekingen. Ik vind het woord te passief, en het geeft n.m.m. geen stellige, overtuigende indruk van het uitgesproken oordeel betreffende de juistheid. Het gaat in de richting van de mening van hen, die beweerden, dat een balans in hoge mate subjectief is en dat tien accountants tien verschillende balansen toch als juist kunnen certificeren. Deze mening is naar mijn mening gechargeerd. De balansen, opgemaakt door bonafide accountants, zullen elkaar naar mijn overtuiging niet veel ontlopen; dit laatste woord althans gebruikt in aanmerking genomen de relatieve betekenis van de verschillen.

Voorts moet de aandacht worden gevestigd op de uitingen in vele jaarverslagen, die een formele inslag hebben, zoals ,,de uit de boeken opgemaakte balans", ,,conform de boeken". Deze tirades stroken niet meer met onze tegenwoordige opvatting, dat de controle in materiële en ook in bedrijfs-economische zin primair behoort te zijn. Niet de cijfers en de boeken, maar wat achter deze is verborgen en de betekenis ervan is interessant.

Archaisch doet, in een verklaring althans, de verzekering aan, dat de boekhouding op ,,loffelijke" wijze werd ,,verzorgd", of dat zij op ,,nauwgezette" wijze wordt gevoerd.

Een accountantsfirma verklaart, dat de door hem getekende balans een juist ,,overzicht" geeft van de toestand der bank. ,,Overzicht" is een woord, dat ,,schematisch", ,,globaal" impliceert. Het behoeft niet zo juist mogelijk, kan zelfs een raming zijn.

Belangrijk is, dat een aantal verklaringen ook de in het jaarverslag voorkomende, door het bestuur der N.V. verstrekte cijfers als juist certificeert, althans voor zover zij betrekking hebben op de Balans en Resultatenrekening. Weer andere accountants tekenen de verklaring, bedoeld in Art. 42A W. v. .K.

In de verklaring, opgenomen in het verslag der Insulaire Hypotheekbank te Amsterdam, treft de volgende zinsnede:

,,Aan de hypothecaire debiteuren hebben wij biljetten verzonden, vermeldende het saldo hunner lening op 31 Decem-

ber '37, met de mededeling, dat wij — voor een bepaalde datum niet het tegendeel vernomen hebbende — zouden aannemen, dat zij met het opgegeven bedrag accoord gaan. Hierop ontvingen wij geen bemerkingen".

Dit contrôlemiddel is n.m.m. ondeugdelijk. Men heeft bij gebleken noodzakelijkheid niets in handen. Men moet staan op het terugontvangen van getekende saldobiljetten. Zelfs dit contrôlemiddel heeft nog onvolkomenheden, die echter moeilijk te vermijden zijn. (Zekerheid omtrent de juistheid der handtekening).

In de verklaring voorkomende in het verslag van de Maatschappij voor Hypothecair Crediet in Nederland komt de volgende alinea voor:

„Op grond van ons onderzoek *en de ons verstrekte gegevens en inlichtingen* kunnen wij verklaren, dat de door ons mede-ondertekende Balans en Verlies- en Winstrekening per 31 December 1937 een *juist beeld geven* van de financiële toestand Uwer maatschappij en van de in 1937 verkregen resultaten, onder het voorbehoud, dat wij niet kunnen beoordelen, of het Waarborgfonds en de Reserve onroerende goederen voldoende zijn tegenover de Hypothecaire leningen en de onroerende goederen" (opm.: De woorden *„onder het voorbehoud"* zijn bij de tekening onder de Balans vervangen door „volgens bijgaande verklaring"). Ik geloof niet, dat vele vakgenoten met deze redactie accoord zullen gaan. Eerst geeft men de verklaring, dat de Balans een juist beeld geeft, behoudens..... en dan volgt een voorbehoud, waarvan de ernst niet alleen door accountants, maar door vele „verstandige leken" kan worden begrepen. Een dergelijke verklaring is a.h.w. een aftrekking, waarin de grootte van de aftrekker niet kan worden gemeten, maar waardoor de waarde van het restant wel erg in het gedrang komt. Typerend voor dit geval is, dat de Beurs destijds deze aftrekker waardeerde met niet minder dan 15 % disagio op de pandbrieven.

Bij de belangrijke Ned. Hypotheekbank te Veendam [1]) wordt door de accountants naast de verklaring een „overzicht der accountantscontrôle" gegeven. De bedoeling hiervan ontgaat mij, de doelmatigheid is twijfelachtig.

Merkwaardig is, dat in de *verklaring* alleen de Balans genoemd wordt, niet de resultatenrekening, hoewel de handtekening toch onder deze laatste wordt gevonden. Stelt men zich op het Engelse standpunt, dat de Balans door het saldo (of het verwerkte saldo) der Resultaten ook de Resultatenrekening dekt?

Tegen de verklaring opgenomen in het verslag der Residentie Hypotheekbank heb ik het zelfde bezwaar als tegen die van de Maatschappij voor Hypothecair Crediet.

Men schrijft, dat „de waardering dezer activa zich onder de huidige omstandigheden aan onze beoordeling onttrekt, zodat wij te dien opzichte een voorbehoud moeten maken" terwijl de laatste alinea toch van een „juist beeld van de financiële toestand" spreekt.

Het probleem, voortvloeiende uit de moeilijke toestand op de hypotheken- en huizenmarkt, wordt door de accountants der Stedelijke Hypotheekbank opgelost door voor de waardering der hypotheekcaire leningen en de ingekochte onderpanden te verwijzen naar de bij de Balans gegeven toelichtingen.

Blijkbaar wenst men zich hier op het standpunt te stellen van het „the accountant is not a valuer". Geheel afgezien van de theoretische mérites van dit standpunt, acht ik dit *voorbehoud* (want dit is het) alleen toelaatbaar, indien het „waarachtig" is en niet gepaard gaat met de wetenschap, dat de waardering geflatteerd is of de reserves onvoldoende.

[1]) Na de Fusie van deze bank met de Friesch-Groningsche Hypotheek bank, tekenen de beide vroegere accountants der banken in combinatie de Jaarrekeningen dier instellingen Het „overzicht der accountantscontrôle" is thans ook bij de Friesch-Groningsche opgenomen. In de verklaring van de accountants der Nederlandsche Hypotheekbank Veendam wordt nu ook de resultatenrekening genoemd.

Precies dezelfde opmerking geldt voor de verklaring, afgegeven voor de Vaderlandsche Hypotheekbank.

Onze beschouwingen over de accountantsverklaringen bij Hypotheekbanken willen wij eindigen door een bespreking van die der Zuider Hypotheekbank te Breda, waarmede gelieerd de Oranje Nassau Hypotheekbank te 's-Gravenhage.

De accountant vangt zijn verklaring hiermede aan, dat de contrôle werd toegepast in overeenstemming met de in dit verslag (het jaarverslag dus) afgedrukte voorschriften voor het toezicht door de Raad van Toezicht in samenwerking met hem uit te oefenen op het administratief en financiëel beheer.

Deze voorschriften dateren reeds van 1906 en zijn vanaf die tijd verschillende malen gewijzigd. Men kan daaruit zien, dat bij deze Bank het College van Commissarissen een vrij intens aandeel heeft in de Contrôle op het Beheer.

En nu is het een grote moeilijkheid, dat deze bemoeiing, die hoogstwaarschijnlijk in de aanvang van zeer moderne en voortvarende aard is geweest, de administratieve contrôle, die tot een gespecialiseerd vak is uitgegroeid, heeft pogen vast te houden. Voor dit deel der contrôle op het Beheer is het toezicht van Commissarissen ondeugdelijk. Ze vereist een uitgebreide theoretische en gespecialiseerde kennis en technische vaardigheid, die den Commissaris vreemd moet zijn. De enig logische weg is dan ook, dat Commissarissen zich de hulp van accountants assumeren, indien hun althans de Statuten die bevoegdheid verlenen en de Algemene Vergadering niet rechtstreeks (eventueel via Commissarissen of Directie) de opdracht tot contrôle van de boekhouding of der jaarstukken heeft gegeven. In het onderhavige geval is men krachtens de voorschriften gekomen tot een taakverdeling tussen Commissarissen en Accountant, van zeer verstrekkende aard.

Dit blijkt uit Art. 7, dat o.m. voorschrijft, dat de Raad van Toezicht minstens ééns per maand het kasboek, vanaf de vorige opname, opneemt, alsmede het saldo in kas, de aflossing van of op hypotheken met de genotuleerde royementen controleert, de nieuw opgemaakte pandbrieven en de pandbrieven in portefeuille enz.

Dit heeft, blijkens de accountantsverklaring, tot gevolg, dat alle cijfers, die op de Bedrijfsresultatenrekening voorkomen, door de Raad van Toezicht worden gecontroleerd, behalve het saldo exploitatie ingekochte onderpanden.

Practisch is dus in het gegeven geval de contrôle op de jaarstukken gedegradeerd tot een contrôle op de balans. Het ware beter, dat de accountant, indien hij althans een verklaring wenst te geven, dit zou doen, met het duidelijke en stellige voorbehoud, dat wij boven bespraken bij de Ned. Landbouwbank. Wat Commissarissen aan de contrôle doen is interessant, doch het Bestuur der Bank ziet blijkbaar niet in, dat de betrokken geldverstrekkers het hier moeten stellen met een certificaat, waarvan de waarde het niet haalt bij die der zusterhypotheekbanken.

De dag, nadat het bovenstaande werd geschreven, bevatten de bladen het bericht, dat de Westlandsche Hypotheekbank, de Zuid-Hollandsche Hypotheekbank en de Zuiderhypotheekbank zullen fusioneren. Hierdoor zal deze „Schönheitsfehler" onder de Jaarverslagen waarschijnlijk weldra tot het verleden behoren. [1])

H. H. M. FOPPE
Accountant N. I. v. A.

(slot volgt)

[1]) Enkele dagen voor het ter perse gaan van dit nummer, nam ik kennis van het nieuwe (46e) Jaarverslag van de Zuider Hypotheekbank. Mij blijkt dat art 7 der „Voorschriften" eind 1937 is gewijzigd en wel zodanig, dat de onder letter *c* vermelde „opname" van de kas zich *niet* uitstrekt tot de verificatie van alle kas, bank- en girobescheiden met de administratie der Bank, als staande deze onder controle en toezicht van den accountant. Vroeger behoorde het onderzoek dezer bescheiden *wel* tot de taak van den Raad van Toezicht. De wijziging in dit art. heeft zeer waarschijnlijk geleid tot de ingrijpende verandering in de acc verklaring over 1938.